

ЈЕЛЕНА Љ. МИНИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА ПСИХОЛОГИЈУ

ОСЕЋАЈ ПОРОДИЧНЕ КОХЕРЕНТНОСТИ и афективна везаност (породична и партнерска) адолесцената²

САЖЕТАК. Циљ истраживања је био да се испита повезаност осећаја породичне кохерентности код адолесцената (N=360) са димензијама породичне и моделима партнерске афективне везаности. Задатак је био да се у овим раду представе евидентне разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности у односу на обрасце афективне везаности, као и разлике у димензијама и моделима афективне везаности у односу на пол, узраст и место боравка адолесцената. Резултати истраживања су показали да постоји повезаност осећаја породичне кохерентности (у целини и по компонентама) са: димензијама породичне афективне везаности (избегавањем и анксиозношћу) и моделима партнерске афективне везаности (моделом себе и моделом других). Такође су утврђене и разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности у односу на доминантне обрасце код испитаних адолесцената, као и одређене разлике у димензијама и моделима у односу на пол, узраст и место боравка.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: осећај породичне кохерентности, породична афективна везаност, партнерска афективна везаност, адолесценти.

---

¹ jminic@yahoo.com

² Рад је примљен 13. фебруара 2015, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 19. маја 2015.

УВОД

Актуелно питање данашњице јесте питање сигурности (Половина, 2007), дефинисано кроз концепт сигурне базе, коју чине особе, тј. фигуре за које се афективно везујемо (Ainsworth & Bowlby, 1991; Bowlby, 1988; Ainsworth et al., 1978), а то су, пре свих, родитељи, породица, а касније партнери, пријатељи, терапеути (Byung-Hall, 1995). Теорија афективног везивања се темељи на уверењу да појединци теже сигурној бази, која се формира у почетним периодима живота, и то најпре са блиским особама (родитељима или старатељима), а касније се преноси у наредне развојне фазе, обележавајући партнерске, пријатељске, родитељске и друге релације. У теорији афективног везивања родитељи се концептуализују као особе које обезбеђују сигурну базу, захваљујући којој деца могу даље да истражују свет око себе, знајући да је подршка породице доступна у сваком тренутку, уколико им је неопходна (Byung-Hall, 1995). Рана приврженост има дуготрајни утицај на природу блиских односа и лични развој појединца током целокупног живота и налази се у самом средишту породичног живота. У складу са основним поставкама салутогеног модела здравља Антоновског, у истраживању се испитује повезаност осећања породичне кохерентности као централног извора здравља са афективном везаношћу, као генерализованим извором здравља. Поред схватања да разни облици привржености спадају у генерализоване изворе здравља Антоновски (1987) у својој теорији указује и на значај афективне везаности у формирању компоненти осећаја кохерентности. Наиме, у објашњењу компоненте разумљивости, која се развија прва и доста рано, кроз интеракцију са стабилном фигуром значајне одрасле особе (мајке најчешће), Антоновски користи теорију афективне везаности (Влајковић, 2009). Породица и интеракције унутар породице су нарочито значајне за развој и друге компоненте осећаја кохерентности – компоненте смисаоности. Родитељи (кроз додир, игру, бављење дететом и слично) преносе детету поруку да је оно за њих важно и значајно (Antonovsky, 1987). Савладивост као трећа компонента почиње да се развија када дете почне да учи прве забране и правила, када почиње да истражује и да се упознаје са светом око себе (друга година живота).

МЕТОД

Предмећ исћраживања је усмерен на осећај породичне кохерентности као централни извор здравља и афективну везаност као важан извор здравља и средиште породичног живота. *Проблем исћраживања* је формулисан у истраживачким питањима: да ли постоји повезаност осећаја породичне кохерентности са димензијама породичне и моделима партнерске афективне везаности; да ли јачи осећај породичне кохерентности имају адолесценти са сигурним обрасцем породичне и партнерске афективне везаности, адолесценти или адолесценткиње, млађи или старији, они који живе на територији Косова и Метохије или уже Србије.

Циљ исћраживања: испитати повезаност осећаја породичне кохерентности код адолесцената са: димензијама породичне (избегавањем и анксиозношћу) и моделима партнерске афективне везаности (моделом себе и моделом других). *Задачи исћраживања*: утврдити разлике у интензитету осећања породичне кохерентности у односу на обрасце породичне и партнерске афективне везаности (сигурни, избегавајући, преокупирани и плашљиви); утврдити разлике у димензијама породичне (избегавање и анксиозност) и моделима партнерске афективне везаности (модел себе и модел других) у односу на пол, узраст и место боравка; утврдити интензитет осећања породичне кохерентности, и дистрибуције образаца породичне и партнерске афективне везаности код адолесцената.

Општа хипотеза гласи: *ћосћоји ћовезаносћ осећаја ћородичне кохеренћносћи са: димензијама ћородичне (избегавањем и анксиозношћу) и моделима ћарћнерске афекћивне везаносћи (моделом себе и моделом друћих), као и разлике у инћензићећу осећаја ћородичне кохеренћносћи у односу на обрасце ћородичне и ћарћнерске афекћивне везаносћи и неке социдемоћрафске варијадле (ћол, узраст и месћо до-равка).*

Појединачне хипотезе:

X1. *Адолесценћи са сићурним обрасцем ћородичне (ниско избегавање и ниска анксиозносћ) и сићурним обрасцем ћарћнерске афекћивне везаносћи (ћозићиван модел себе и ћозићиван модел друћих) имају јачи осећај ћородичне кохеренћносћи.* Хипотеза је формулисана на основу схватања Антоновског да интерперсонално-релациони генерализовани ресурси отпорно-

сти обухватају разне облике привржености (Божин, 2001) и подршке, коју појединац добија од блиских особа, родитеља пре свих, али и осталих значајних особа. Афективна везаност се одређује као начин организације понашања и доживљавања појединца, како би се постигло осећање сигурности у ситуацијама у којима је појединцу потребна помоћ или подршка (Вукчевић, 2009). Искуства емоционалне размене детета са околином значајна су за начин на који ће током живота успостављати релације са другим особама, за став према себи и другима, као и за очекивања о важним аспектима свог живота (Чачић, 2012). Половина (2007) истиче да у периоду адолесценције систем афективног (осећајног) везивања делује као тзв. резервни систем, који надомешта дисфункционалност других система у ситуацијама стреса. Такође, значајно је напоменути да је, у складу са теоријом афективног везивања, за развој сигурне афективне везаности значајно топло, сензитивно и флексибилно окружење (Михић и сарадници, 2007). Квалитет афективне везаности може се сагледати и кроз капацитете особе за излагање на крај са животним проблемима, јер појединци који припадају различитим обрасцима афективне везаности испољавају и различиту резилентност на стрес (Стефановић Станојевић и Недељковић, 2011).

Х2. Пошто је разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности код адолесцената у односу на обрасце породичне и паритнерске афективне везаности. Хипотеза је формулисана на основу значаја концепта афективне везаности, важног концепта данашњице, који одређује однос особе према другима и према себи (Стефановић Станојевић, 2006), и представља интерактивни систем, унутар којег дете и родитељ узајамно регулишу понашање и осећања. Теорија афективног везивања се сматра јединственим начином схватања људских емоција и веома важним концептом који има широко поље импликација, укључујући примену у партнерско-брачном, родитељском и породичном функционисању (Половина, 2007), процени здравог развоја детета (Стефановић, 2011), али и процеса који помажу развој родитељске улоге (Михић, 2012). Афективно (осећајно) везивање је у самом средишту породичног живота, управо због тога што обезбеђује повезаност као извор бриге и заштите (Половина, 2006). Стабилност заједнице, непосредне околине и по-

родичног окружења доприносе развоју јаког осећаја кохерентности код појединаца (Antonovsky, 1987; Antonovsky & Sagu, 1986). Рана приврженост има дуготрајни утицај на природу блиских односа и лични развој појединца током целокупног живота (Некић, 2005), формирана у раном детињству, кроз интеракцију детета са родитељима, представља трајан капитал (Стефановић Станојевић, 2012), који се у одраслом добу преноси на љубавног партнера (према Стефановић Станојевић, 2008).

X3. Постоје разлике у димензијама породичне (избегавање и анксиозности) и моделима партнерске афективне везаности (моделом седе и моделом дружих), у односу на пол, узраст и место боравка адолесцената. Хипотеза је утемељена у сазнању да се са узрастом дешавају промене и сазревање у различитим аспектима развоја, као и на основу резултата неких ранијих истраживања у којима су добијене разлике у односу на пол (Минић, 2012).

X4. Адолесценци располажу адекватним изворима здравља (јачи осећај породичне кохерентности и доминанности сигурних образаца породичне и партнерске афективне везаности). Хипотеза је утемељена на основним поставкама салутогеног модела здравља Арона Антоновског. Осећај породичне кохерентности је важан и централни извор здравља, (Антоновску, 1987), који мобилише остале изворе, али и омогућава стицање нових. Јачи осећај породичне кохерентности указује и на јачи унутрашњи породични ресурс, што имплицира већу отпорност појединца, али и породице као система у целини.

Као условно независне варијабле у истраживању су третиране: породична и партнерска афективна везаност, пол, узраст и место сталног боравка адолесцената.

Породична афективна везаност се односи на афективну везаност чланова према породици и обухвата четири обрасца породичног афективног везивања, и то: сигурни, избегавајући, преокупирани и плашљиви образац (Стефановић Станојевић, 2006). Модел са четири обрасца афективне везаности адолесцената и одраслих формулисала је Бартхолмеу (Bartolomew & Horowitz, 1991). Поменути модел се може применити на партнерске, вршњачке и породичне односе (Стефановић Станојевић, 2005). Породична афективна везаност се операционализује скором на Упитнику за

процењивање породичне афективне везаности (Brenan, Clark & Shaver, 1995, према Стефановић Станојевић, 2005).

Партнерска афективна везаност је одређена као мера анксиозности и избегавања везаних за блиске релације (Михић, 2010а). Кроз две димензије: модел о себи и модел о другима, разликују се стилови афективног везивања у интимним односима – анксиозност и избегавање (Ханак, 2004), на основу чије заступљености се креирају четири обрасца партнерског афективног везивања (Bartolomew & Horowitz, 1991) и то: сигурни, избегавајући, преокупирани и плашљиви образац (Стефановић Станојевић, 2006), који се могу примењивати на партнерске, вршњачке и породичне односе (према Стефановић Станојевић, 2005). Партнерска афективна везаност се операционализује скором на Упитнику за процењивање партнерске афективне везаности (Bartolomew & Horowitz, 1991).

Пол (испитаници оба пола), узраст (млађи адолесценти од 15 до 19 година и старији адолесценти од 20 до 24. године) и *месито сјалној доравка* (адолесценти са Косова и Метохије и адолесценти из уже Србије).

Као условно зависна варијабла у истраживању је осећај породичне кохерентности. *Осећај породичне кохерентности* представља укупан однос који појединац има према својој породици (према Митић, 2000) и операционализује се скором на Скали за процену породичне кохерентности (Antonovsky & Sourani, 1988), аналогно са осећајем кохерентности код појединца, при чему је фокус на породичном животу, наспрам света у целини (Митић, 1997).

У истраживању су коришћени: *Скала за процену породичне кохерентности*, *Упитник за процењивање породичне афективне везаности*, *Упитник за процењивање партнерске афективне везаности* и *Упитник основних социодемографских података*.

Скала за процену породичне кохерентности мери доживљај (перцепцију) кохерентности породичног живота. Садржи 26 ставки помоћу којих се одређује разумљивост, савладивост и смисаоност породичног живота и породице (Antonovsky & Sourani, 1988). Испитаници на скали од један до седам одговарају проценом између две крајности (техника семантичког диференцијала). Ставке су распоређене у три субскели којима се одређују компоненте осећаја породичне кохерентности (разумљивост, савладивост и смисаоност). Теоријски распон скорова на укупној скали је од 26 до 182, на субскали разумљивост од 8 до 56, на суб-

скалама савладивост и смисаоност теоријски распон од 9 до 63. Инструмент је примењиван на нашој популацији и добрих је метријских карактеристика (Митић, 1997). У овом истраживању добијена је висока поузданост инструмента изражена Кронбах Алфа коефицијентом и износи .85.

Упитник за процењивање породичне афективне везаности (Brenan, Clark & Shaver, 1995, према Стефановић Станојевић, 2005) садржи 18 тврдњи. Тврдње се односе на осећања испитаника у породичним односима, тј. односе се на афективну везаност према породици. Испитаници одговарају проценом на скали од један до седам (нпр. тврдња под бројем један: *Покушавам да издејнем превелико здлижавање са члановима своје породице*). Приликом скоровања тврдње под редним бројем: 9, 13 и 17 треба рекодирати. Девет тврдњи операционализује димензију анксиозност (димензија се добија сабирањем парних тврдњи), преосталих девет тврдњи операционализује димензију избегавања (димензија се добија сабирањем непарних тврдњи). Класификација у један од четири обрасца афективног везивања зависи од односа анксиозности и избегавања – меридијан = 36 (Стефановић Станојевић, 2005). На основу меридијана на скали породичне афективне везаности испитаници се разврставају у сигурни образац породичне афективне везаности (анксиозност <36, избегавања <36, позитиван модел себе и позитиван модел других), окупирани (анксиозност >36, избегавања < 36, негативан модел себе и других), одбацујући (анксиозност < 36, избегавања > 36, позитиван модел себе и негативан модел других) и плашљиви (анксиозност >36, избегавања >36, негативан модел и себе и других). Упитник је примењиван на нашој популацији на узорку адолесцената (Душанић, 2007; Минић, 2012), поузданост скале у целини (субскала анксиозности и субскала избегавања), а изражена Кронбах Алфа коефицијентом износи .78. (Минић, 2012) и .72 (Душанић, 2007). У овом истраживању добијена је висока поузданост инструмента изражена Кронбах Алфа коефицијентом и износи .81.

Упитник за процењивање партнерске афективне везаности (Bartolomew & Horowitz, 1991) садржи четири описа, за сваки од четири обрасца афективне везаности по један опис (према класификацији Бартхолемеу), а на крају бирају опис који их најбоље детерминише (Михић, 2010а). На пример, опис 2: *Тешко ми је да се здлижим са дружим људима. Желим да им дугем здлижак/длиска, али немам поверења у њих, и тешко стичу моје поверење током времена. Нејри-*

јашно ми је да замолим групе за помоћ. Бринем се да, ако се сувише здближим са групима, моју да будем њовређен/њовређена – одговара избегавајућем обрасцу афективне везаности. Обрадом података добијају се скорови за две димензије унутрашњег радног модела афективне везаности: скор за модел себе (скуп очекивања и веровања о самом себи) и скор за модел значајних других (скуп веровања и очекивања појединца у односу на друге). Како наводи Мухић (2010а), скор за модел о себи добија се сабирањем процена за два типа афективне везаности: сигуран и избегавајући (ова два типа афективне везаности чине позитиван модел себе), од чега се одузима збир процена за типове афективне везаности: преокупирани и дојажљиви (ова два типа афективне везаности чине негативан модел себе). Како би се добили скорови за модел (слику) значајних других сабирају се процене за сигуран и преокупирани тип афективне везаности (које карактерише позитиван модел других), од чега се одузима збир процена на два типа афективне везаности која карактерише негативан модел других (дојажљиви и избегавајући тип афективне везаности) (Мухић, 2010а). Комбинацијом два скорa добија се тип афективне везаности за испитаника, према класификацији Ким Бартхолмеу (Crowel et al., 1999, према Мухић, 2010а). Позитиван скор оба модела указује на сигуран тип афективне везаности; избегавајући тип афективне везаности – позитиван скор на моделу себе, негативан на моделу значајних других; преокупирани тип афективне везаности – позитиван скор на моделу значајних других и негативан за модел себе и дојажљиви тип афективне везаности – негативан скор за оба модела (Мухић, 2010а). Упитник је коришћен на нашој популацији (Мухић, 2010а), детаљан опис инструмента може се пронаћи у Мухић (2010а, 2010б).

Упитник основних социодемографских података конструисан је за потребе истраживања и намењен је прикупљању података о полу, узрасту и месту сталног боравка адолесцената.

Узорак истраживања су чинили адолесценти (средњошколци и студенти) оба пола, у средњем и касном или позном потпериоду адолесценције (n= 360, од 15. до 24. године, AC = 19,36; СД = 2,55) са Косова и Метохије и уже Србије. Истраживање је спроведено 2013. године у средњим школама и факултетима на територији Косова и Метохије и уже Србије (Ниш, Крагујевац и Краљево).

У обради података употребљена је дескриптивна статистика, т-тест, анализа варијансе (АНОВА) и корелациона анализа (Пирсонов коефицијент корелације).

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

У Табели 1 приказани су резултати корелационе анализе осећаја породичне кохерентности са димензијама породичне афективне везаности (избегавање и анксиозност) и моделима партнерске афективне везаности (модел себе и модел других).

ОСЕЋАЈ ПОРОДИЧНЕ КОХЕРЕНТНОСТИ	
-.468**	Избегавање
-.172**	Анксиозност
.220**	Модел себе
.166**	Модел других

ТАБЕЛА 1: ПОВЕЗАНОСТ ОСЕЋАЈА ПОРОДИЧНЕ КОХЕРЕНТНОСТИ СА ДИМЕНЗИЈАМА ПОРОДИЧНЕ И МОДЕЛИМА ПАРТНЕРСКЕ АФЕКТИВНЕ ВЕЗАНОСТИ

** корелација значајна на нивоу 0.01

На основу резултата приказаних у Табели 1, може се закључити да постоји ниска позитивна повезаност осећаја породичне кохерентности са моделом себе и слаба позитивна повезаност са моделом других. Негативна повезаност добијена је између осећаја породичне кохерентности и димензијама породичне афективне везаности (са избегавањем повезаност је средњег интензитета, а са анксиозношћу слаба). На основу приказаних резултата корелационе анализе у Табели 1 можемо даље закључити да је хипотеза Х1 у потпуности потврђена. Наиме, потврђено је да адолесценти са сигурним обрасцем породичне афективне везаности (ниско избегавање и ниска анксиозност) и са сигурним обрасцем партнерске афективне везаности (позитиван модел себе и позитиван модел других) имају јачи осећај породичне кохерентности.

У Табели 2 приказана је повезаност компоненти осећаја породичне кохерентности са избегавањем и анксиозношћу (димен-

зијама породичне афективне везаности), моделом себе и моделом других (партнерском афективном везаношћу).

	РАЗУМЉИВОСТ	САВЛАДИВОСТ	СМИСАОНОСТ
ИЗБЕГАВАЊЕ	-.380**	-.410**	-.446**
АНКСИОЗНОСТ	-	-.207**	-.181**
МОДЕЛ СЕБЕ	.216**	.218**	.144**
МОДЕЛ ДРУГИХ	-	.147**	.195**

ТАБЕЛА 2: ПОВЕЗАНОСТ КОМПОНЕНТИ ОСЕЋАЈА ПОРОДИЧНЕ КОХЕРЕНТНОСТИ СА ДИМЕНЗИЈАМА ПОРОДИЧНЕ И МОДЕЛИМА ПАРТНЕРСКЕ АФЕКТИВНЕ ВЕЗАНОСТИ

* корелација значајна на нивоу 0.05; ** корелација значајна на нивоу 0.01

Као што се у Табели 2 може уочити, постоји позитивна повезаност модела себе са све три компоненте осећаја породичне кохерентности: разумљивошћу, савладивошћу и смисаоношћу. Резултати корелационе анализе су показали да су за адолесценте са позитивнијим моделом себе, породични живот и породица разумљивији, савладивији и смисленији. Позитивна повезаност је добијена између модела других и компоненти: савладивост и смисаоност. На основу ових резултата може се закључити да су за адолесценте са позитивнијим моделом других породични живот и породица савладивији и смисленији. Негативна повезаност добијена је између све три компоненте осећаја породичне кохерентности и димензије избегавање (ниска и средња повезаност), док је димензија анксиозност повезана негативно са компонентама: савладивост и смисаоност (ниска и слаба повезаност). Резултати корелационе анализе су показали да су за адолесценте који имају ниже избегавање породични живот и породица разумљивији, савладивији и смисленији, а за адолесценте са нижом анксиозношћу породични живот и породица савладивији и смисленији. Имајући у виду да осећај породичне кохерентности представља укупан однос који појединац има према својој породици, позитивна повезаност са варијаблама које чине саму суштину породице (афективна везаност) и њеног оптималног функционисања је очекивана.

Да би се утврдите разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности код адолесцената у односу на обрасце афективне везаности (породичне и партнерске) примењена је анализа варијансе (АНОВА).

У Табели 3 приказани су резултати анализе варијансе за осећај породичне кохерентности и обрасце породичне афективне везаности код адолесцената.

	СУМА КВАДРАТА	ДФ	СРЕДЊИ КВАДРАТ	Ф	Сиг.
ОПК ИЗМЕЂУ ГРУПА	15976,723	3	5325,574	15,023	.000
УНУТАР ГРУПА	126202,566	356	354,502		
УКУПНО	142179,289	359			

ТАБЕЛА 3: РЕЗУЛТАТИ АНАЛИЗЕ ВАРИЈАНСЕ ОСЕЋАЈА ПОРОДИЧНЕ КОХЕРЕНТНОСТИ И ОБРАСЦА ПОРОДИЧНЕ АФЕКТИВНЕ ВЕЗАНОСТИ АДОЛЕСЦЕНАТА

Легенда: ОПК – осећај породичне кохерентности; дф – степен слободe, Ф – статистика и Сиг. – вероватноћа

На основу резултата приказаних у Табели 3, може се закључити да постоје статистички значајне разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности код адолесцената и образаца породичне афективне везаности. Да би се утврдило између којих образаца породичне афективне везаности постоје статистички значајне разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности, употребљен је накнадни Шефеов тест (резултати су приказани у Табели 4).

ЗВ (И) ОБРАСЦИ	(Ј) ОБРАСЦИ	СРЕДЊА РАЗЛИКА (И-Ј)	СТАНДАРДНА ГРЕШКА	Сиг.	95% ИНТЕРВАЛ ПОУЗДАНОСТИ	
					Доња ГРАНИЦА	Горња ГРАНИЦА
СИГУРНИ	ОКУПИРАНИ	7,55185	3,34069	,166	-1,8318	16,9356
	ОДБАЦУЈУЋИ	21,80856*	3,67929	.000	11,4738	32,1433
	ПЛАШЉИВИ	13,21407*	3,93612	.011	2,1579	24,2703

ТАБЕЛА 4: НАКНАДНИ ШЕФЕОВ ТЕСТ – ОСЕЋАЈ ПОРОДИЧНЕ КОХЕРЕНТНОСТИ (ГЛОБАЛНО И ПО КОМПОНЕНЕТАМА) И ОБРАСЦИ ПОРОДИЧНЕ АФЕКТИВНЕ ВЕЗАНОСТИ

ОКУПИРАНИ	СИГУРНИ	-7,55185	3,34069	,166	-16,9356	1,8318
	ОДБАЦУЈУЋИ	14,25670*	4,69803	.028	1,0604	27,4530
	ПЛАШЉИВИ	5,66222	4,90177	.721	-8,1064	19,4308
ОДБАЦУЈУЋИ	СИГУРНИ	-21,80856*	3,67929	.000	-32,1433	-11,4738
	ОКУПИРАНИ	-14,25670*	4,69803	.028	-27,4530	-1,0604
	ПЛАШЉИВИ	-8,59448	5,13851	,425	-23,0281	5,8391
ПЛАШЉИВИ	СИГУРНИ	-13,21407*	3,93612	.011	-24,2703	-2,1579
	ОКУПИРАНИ	-5,66222	4,90177	,721	-19,4308	8,1064
	ОДБАЦУЈУЋИ	8,59448	5,13851	,425	-5,8391	23,0281
Значајно на нивоу 0.05.						

ТАБЕЛА 4: НАКНАДНИ ШЕФЕОВ ТЕСТ – ОСЕЋАЈ ПОРОДИЧНЕ КОХЕРЕНТНОСТИ (ГЛОБАЛНО И ПО КОМПОНЕНЕТАМА) И ОБРАСЦИ ПОРОДИЧНЕ АФЕКТИВНЕ ВЕЗАНОСТИ

Резултати приказани у Табели 4 показују да је осећај породичне кохерентности израженији код адолесцената са сигурним образцем породичне афективне везаности у односу на адолесценате са одбацујућим и плашљивим образцем. Такође је утврђено да је осећај породичне кохерентности израженији код адолесцената са окупираним образцем породичне афективне везаности у односу на адолесценате са одбацујућим образцем. Није утврђена статистички значајна разлика осећаја породичне кохерентности и образаца партнерске афективне везаности код адолесцената.

На основу ових резултата, хипотеза Х3 – постоје разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности код адолесцената у односу на образце породичне и партнерске афективне везаности, делимично је потврђена. Потврђено је да постоје разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности код адолесцената у односу на образце породичне афективне везаности. Овај податак је значајан, јер указује на значај афективног везивања, који чини саму суштину породичног живота и припада извору здравља који се односи на интеракцију и релације међу члановима породице. Такође, овај резултат ствара бројне могућности за нова истраживања. Резултати показују да нема статистички значајних разлика у интензитету осећаја породичне кохерентности и образаца партнерске афективне везаности, што можемо једним делом објаснити чињеницом да се ради о младим испита-

ницима (доња граница 15 година), па се намеће питање одређене неувремењености испитивања партнерске афективне везаности.

У табелама 5, 6 и 7 приказане су статистички значајне разлике у димензијама породичне и моделима партнерске афективне везаности код адолесцената у односу на пол, узраст и место боравка.

	Н	АС	СД	т	ДФ	Сиг.
ИЗБЕГАВАЊЕ						
МУШКИ ПОЛ	180	26,67	10,14	3,647	358	.000
ЖЕНСКИ ПОЛ	180	22,76	10,18			

ТАБЕЛА 5: т - ТЕСТ ЗА ИЗБЕГАВАЊЕ У ОДНОСУ НА ПОЛ АДОЛЕСЦЕНАТА

Легенда: Н – укупан број испитаника, АС – аритметичка средина;
СД – стандардна девијација; т – вредност т статистика, дф – степен слободе и Сиг. – вероватноћа

Као што се може уочити, у Табели 5 су утврђене статистички значајне разлике у изражености избегавања у односу на пол испитаника, наиме испитаници мушког пола имају израженије избегавање као димензију породичне афективне везаности у односу на испитанике женског пола (исти резултат је добијен и у истраживању Минићеве из 2012). Разлике у изражености димензије – избегавање у односу на пол, можемо објаснити интензивним развојем полне улоге у периоду адолесценције, али и особинама личности и социјалним улогама жена и мушкараца у друштву. Младићи су склонији доминацији, такмичењу, активнији су и слично, док су девојке субмисивније, одговорније и зависније. Димензија избегавање се односи на (не)способност успостављања блискости, и повезана је са тенденцијом емоционалног прекида (Skowron & Dendy, 2004, према Мухић, 2012), што нам указује да адолесценти мушког пола у овом истраживању имају смањену способност за успостављање блискости са члановима породице и да су склонији емоционалном прекиду односа са члановима породице (енгл. cut-off).

	Н	АС	СД	т	ДФ	Сиг.
АНКСИОЗНОСТ СРЕДЊА А. КАСНА А.	180	28,08	11,31	2,142	358	.033
	180	25,73	9,41			
МОДЕЛ СЕБЕ СРЕДЊА А. КАСНА А.	180	1,22	1,73	-2,348	358	.019
	180	1,62	1,54			
МОДЕЛ ДРУГИХ СРЕДЊА А. КАСНА А.	180	1,03	1,64	-2,928	358	.004
	180	1,54	1,63			

ТАБЕЛА 6: Т - ТЕСТ АНКСИОЗНОСТ, МОДЕЛ СЕБЕ И МОДЕЛ ДРУГОГ У ОДНОСУ НА УЗРАСТ

Легенда: Н – укупан број испитаника; средња а – потпериод средње адолесценције, касна а – потпериод касне адолесценције, АС – аритметичка средина; СД – стандардна девијација; т – вредност т статистика, дф – степен слободe и Сиг. – вероватноћа

На основу података приказаних у Табели 6, може се закључити да је анксиозност израженија у потпериоду средње адолесценције, тачније млађи адолесценти су анксиознији (имају израженију анксиозност као димензију породичне афективне везаности) у односу на старије адолесценце или испитанике у касној адолесценцији. Такође код модела себе и модела других добијена је статистички значајна разлика у корист адолесцената у касној адолесценцији (старији адолесценти имају више скорове на моделу себе и моделу других). Разлике у односу на узраст можемо разумети кроз развојне промене, које су у периоду адолесценције интензивне и специфичне, у зависности од потпериода. Ако узмемо у обзир чињеницу да адолесценција обухвата релативно дуг период (од 10. до 24. године), очекивано је да разлике постоје када се пореде млађи и старији адолесценти и да је опште функционисање квалитативно другачије. Резултат истраживања, који говори да су млађи адолесценти анксиознији када је у питању породична афективна везаност у односу на старије адолесценце или испитанике у касној адолесценцији, можемо објаснити већом „зависношћу од породице” код млађих адолесцената, односно адолесцената у средњем потпериоду адолесценције. Породи-

ца је млађим адолесцентима потребнија, јер се налазе у периоду интензивног сазревања у различитим аспектима, процес сепарације и формирања идентитета је актуелан, по Ерискону (1994), обухвата период од 12. до 18. године. Такође, добијене разлике се могу разумети и недовољно диференцираним селфом и актуелним трансфером афективне везаности са родитеља на вршњаке. У контексту сазревања и квалитативно другачијег функционисања можемо разумети и резултат који говори да старији адолесценти имају више скорове на моделу себе (као скупу очекивања и веровања о самом себи) и моделу других (као скупу веровања и очекивања појединца у односу на друге). Познато је да се формирани радни модели одржавају током живота, асимилујући нова искуства и сазнања појединца у већ формирани модел, а развојне промене унутар унутрашњих радних модела сматрају захтевом за континуираном сигурношћу (Стефановић Станојевић, 2005).

	Н	АС	СД	т	ДФ	Сиг.
АНКСИОЗНОСТ УЖА СРБИЈА	180	25,16	10,23			
КОСОВО И МЕТОХИЈА	180	28,65	10,42	-3,211	358	.001

ТАБЕЛА 7: Т - ТЕСТ ЗА СТЕПЕН УГРОЖЕНОСТИ И АНКСИОЗНОСТ У ОДНОСУ НА МЕСТО БОРАВКА

Легенда: Н - укупан број испитаника; АС - аритметичка средина; СД - стандардна девијација; т - вредност т статистика, дф - степен слободe и Сиг. - вероватноћа

Добијени резултати т-теста, приказани у Табели 7, показују да постоје статистички значајне разлике у димензији – анксиозност у односу на место боравка испитаника. Наиме, код адолесцената који живе на Косову и Метохији анксиозност као димензија породичне афективне везаности је израженија у односу на адолесценте који живе у ужој Србији. Објашњење можемо потражити у значају који се придаје породици и израженој анксиозности да се породица као сигурна база и безбедно уточиште не изгуби. С обзиром на то да живот и одрастање адолесцената на територији Косова и Метохије обележавају несигурност и неизвесност, али и изражен степен угрожености (Минић и сарадници, 2011; Милошевић и Башчаревић, 2011; Ранђеловић и сарадници, 2009; Минић, 2009). Израженију анксиозност код адолесцената који живе на Косову и Метохији можемо разумети и повећаним страхом од

губитка породице као сигурне базе, чија је улога нарочито важна у угрожавајућим условима живота, хроничној и комплексној друштвеној кризи коју карактерише средину у којој одрастају.

На основу приказаних резултата у претходним табелама (видети табеле 5, 6 и 7) хипотеза Х3 – Постоје разлике у димензијама породичне афективне везаности (избегавање и анксиозност) и моделима партнерске афективне везаности (моделом себе и моделом других), делимично је потврђена. Потврђено је да постоје разлике: у избегавању у односу на пол, анксиозности у односу на узраст и место боравка и у моделима себе и других у односу на узраст адолесцената.

Мере дескриптивне статистике за варијаблу – осећај породичне кохерентности (у целини и по компонентама) код адолесцената показују да су просечне вредности осећаја породичне кохерентности у целини (АС= 146,34; СД= 19,90) и по компонентама (разумљивост АС= 42,41; СД= 7,73, савладивост АС= 50,56; СД= 7,67; смисаоност АС=53,37; СД= 7,27) код адолесцената, посматрано у оквиру теоријског распона (у целини: 26–182, разумљивост: 8–56, савладивост и смисаоност 9–63) и остварених минималних (у целини 81, разумљивост 21, савладивост 27 и смисаоност 22) и максималних вредности (у целини 182, разумљивост 56, савладивост и смисаоност 63), ближе теоријском максимуму. Имајући у виду да јачи осећај породичне кохерентности указује на добар извор здравља можемо закључити да су испитани адолесценти ближи позитивном полу континуума здравље болест.

У Табели 8 су приказане дистрибуције образаца афективне везаности (породичне и партнерске) код адолесцената.

ПОРОДИЧНА АФЕКТИВНА ВЕЗАНОСТ			ПАРТНЕРСКА АФЕКТИВНА ВЕЗАНОСТ		
	f	%		f	%
Сигурни	270	75,0	Сигурни	278	77,2

ТАБЕЛА 8: ДИСТРИБУЦИЈА ОБРАЗАЦА ПОРОДИЧНЕ И ПАРТНЕРСКЕ АФЕКТИВНЕ ВЕЗАНОСТИ АДОЛЕСЦЕНАТА

Породична афективна везаност			Партнерска афективна везаност		
Окупирани	36	10,0	Окупирани	38	10,6
Одбацујући	29	8,1	Одбацујући	33	9,2
Плашљиви	25	6,9	Плашљиви	11	3,1
Укупно	360	100	Укупно	360	100

ТАБЕЛА 8: ДИСТРИБУЦИЈА ОБРАЗАЦА ПОРОДИЧНЕ И ПАРТНЕРСКЕ АФЕКТИВНЕ ВЕЗАНОСТИ АДОЛЕСЦЕНАТА

f - фреквенце; % проценти

Као што се из табеле 8 може уочити, код адолесцената обухваћених истраживањем најзасупљени је сигурни образац породичне и партнерске афективне везаности, затим следи окупирани и одбацујући, док је најмање заступљен плашљиви образац. Ова дистрибуција образаца је очекивана, нарочито ако се узме у обзир чињеница да је истраживањем обухваћена здрава популација испитаника, а да резултати истраживања указују на већу фреквентност стилова несигурне везаности код клиничке популације (Чачић и Гаврилов Јерковић, 2012). Иако се у неким новијим истраживањима на нашој популацији уочава смањење броја сигурно афективно везаних, и даље је приметна њихова доминација (Стефановић Станојевић, 2012). Такође, читав низ истраживања на нашој популацији показује доминантност сигурних над несигурним обрасцима породичне (Душанић, 2007; Минић, 2012) и партнерске афективне везаности (преглед истраживања се може пронаћи у Стефановић Станојевић, 2011). На основу добијених података о претежно сигурном обрасцу породичне афективне везаности код испитаника, а у складу са теоријом афективног везивања, по којој је за развој сигурне афективне везаности значајно топло, сензитивно и флексибилно окружење (Михић и сарадници, 2007), можемо закључити да су адолесценти обухваћени истраживањем одрастали у таквом окружењу, као и да своје примарне породице доживљавају као сигурну базу.

У највећем проценту адолесценте (69,2%) најбоље описује тврдња под редним бројем један, а у најмањем проценту адолесценте најбоље описује тврдња под редним бројем три (8,1%). На основу ових података може се закључити да адолесценте најбоље описује прва тврдња у оквиру Упитника партнерске афективне

везаности, која гласи: *Лако ми је да се здлижим са грујим људима. Осећам да је у реду да грује замолим за њомоћ и знам да ће ми обично њомоћи. Када ме груји замоле за њомоћ, моју да рачунају на мене. Не бри-нем да ћу осџаићи сам/сма или да се не свиђам грујим људима.* Овај опис, односно тврдња, односи се на сигуран тип партнерске афективне везаности, док преостала три описа (која у мањем проценту најбоље описују адолесценте) одговарају избегавајућем, преокупираном и плашљивом (дојажљивом) типу партнерске афективне везаности. На основу добијених података можемо закључити да у највећем проценту испитани адолесценти имају позитиван модел себе и других, остварују интимност у односи-ма, њихове партнерске односе одликују блискост, међусобно поштовање, укљученост и отвореност. Међутим, морамо свакако имати у виду да постоји могућност да су испитаници бирали со-цијално најприхватљивији одговор (први опис у Упитнику парт-нерске афективне везаности).

ЗАКЉУЧАК

На основу добијених резултата може се закључити да адолесцен-ти са сигурним обрасцем породичне (ниско избегавање и ниска анксиозност) и сигурним обрасцем партнерске афективне веза-ности (позитиван модел себе и позитиван модел других) имају јачи осећај породичне кохерентности. Затим, утврђено је да по-стоје разлике у интензитету осећаја породичне кохерентности код адолесцената у односу на обрасце породичне, али не и парт-нерске афективне везаности. Осећај породичне кохерентности израженији је код адолесцената са сигурним обрасцем у односу на адолесценте са одбацујућим и плашљивим обрасцем поро-дичне афективне везаности. Такође је утврђено да је осећај поро-дичне кохерентности израженији код адолесцената са окупира-ним обрасцем у односу на адолесценте са одбацујућим обрасцем породичне афективне везаности.

Резултати истраживања су указали и на одређене разлике у афективној везаности у односу на социодемографске варијабле (пол, узраст и место борава). Прецизније, добијени резултати показују да адолесценти имају израженије избегавање као ди-мензију породичне афективне везаности у односу на адолесцен-ткиње, старији адолесценти (од 19. до 24. год.) имају више скоро-ве на моделима партнерске афективне везаности (на моделу себе и других) у односу на млађе (од 15. до 19. год.), анксиозност као димензија породичне афективне везаности је израженија

код млађих адолесцената, и код адолесцената који живе на Косову и Метохији у односу на адолесценте из уже Србије.

Резултати још указују да адолесценти располажу адекватним изворима здравља (јачи осећај породичне кохерентности и доминантност сигурних образаца породичне и партнерске афективне везаности). Резултате о доминантним обрасцима сигурне афективне везаности код адолесцената сматрамо значајним, имајући у виду основне карактеристике особа које су сигурно афективно везане: отвореност за комуникацију, истраживање, раст и развој; затим самопоуздање, аутономија личности, спремност за животне ризике и радости, капацитет за превазилажење животних тешкоћа и проблема; способност да адекватно истражују и тестирају реалност, сигурност, поверење у друге и поштовање других (Стефановић Станојевић, 2006). Сигурно афективно везани појединци брак својих родитеља описују као добар, њих одликује и високо самопоштовање, поверење у партнера, способност за пружање пажње и подршке (Стефановић Станојевић, 2012), аутентичност и отвореност за партнерске везе (Стефановић Станојевић, 2007), али и препознавање позитивних исхода у интерперсоналним релацијама (Чачић, 2012).

Да бисмо могли да проверимо претпоставку, односно објашњење које је понуђено у овом истраживању о значају породице као сигурне базе, смерница за будућа истраживања би могла да иде у правцу организовања истраживања, у ком би се испитала повезаност осећаја породичне кохерентности и сигурности у породичном систему помоћу Скале сигурности у породичном систему (Davies & Cummings 1994 према Мухић, 2012), на основу које се добијају подаци о перцепцији целокупне породице као базе сигурности. Препорука за будућа истраживања партнерске афективне везаности адолесцената је коришћење Упитника АСУ (Attachment Style Questionnaire, Fenev, Noller & Hanrahan, 1994) чији се детаљни опис може пронаћи у Стефановић Станојевић (2011). Сматрамо да би се коришћењем овог упитника добили потпунији подаци, укључујући и податке од оних адолесцената који нису имали љубавна искуства, имајући у виду да се овим упитником процењује афективна везаност генерално.

- ЛИТЕРАТУРА Ainsworth, M., Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American Psychologist*, Vol. 48, (4), 333-341.
- Ainsworth, M., Blehar, M. C., Waters, E., Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the Mystery of Health. How People Manage Stress and Stay Well*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A., Sourani, T. (1988). Family Sense of Coherence and Family Adaptation. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 50, (1), 79-92.
- Antonovsky, H., Sagy, S. (1986). The development of a sense of coherence and its impact on responses to stress situations. *Journal of Social Psychology*, 126, (2), 213-225.
- Bartholomew, K., Horovitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four- category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 226-244.
- Byng- Hall, J. (1995). Creating a secure base: some implications of attachment theory for family therapy. *Family Process*, 34, 45-58.
- Божин, А. А. (2001). *Личносћ и сћрес – Осећај кохеренћносћи и ћревладавање сћреса у условима друшћивене кризе*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Влајковић, Ј. (2009). *Од жрћиве до ћреживелоћ- ћсихолошка ћомоћ у несрећнама*. Београд: ИП Жарко Албуљ.
- Вукчевић, Б. (2009). „Обрасци афективне везаности и формално операционално мишљење”. *Годишњак за ћсихолоћу*, Вол 6 (8), 95-112.
- Душанић, С. (2007). *Психолошка исћраживања релићиозносћи*. Бањалука: Филозофски факултет.
- Erikson, E. (1994). *Identity and the Life Cycle*. W.W. Norton & Company.
- Милошевић, Б., Башчаревић, И. (2011). „Агресивност и степен угрожености услед политичког насиља на Косову и Метохији”. У: Драги Маликовић, Урош Шуваковић, Обрад Стевановић (Ур.) *Темајски здорник радова мећународноћ значаја: Полићичко насиље*. Филозофски факултет, Косовска Митровица: стр. 319-327.
- Минић, Ј. (2012). „Породична афективна везаност студената психологије”. У: Татјана Стефановић-Станојевић (Ур.), *Здорник радова: Породица са адолесценћом у ћранзицији* (стр. 97- 110). Ниш: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу. Одсек друштвених наука, Одсек медицинских наука.

Минић, Ј., Павићевић, М., Ранђеловић, Д., Мушкић, И. (2011). „Самопоштовање и степен угрожености код адолесцената на Косову и Метохији. Саопштење на научно-стручном скупу са међународним учешћем. Бања Лука: *Књига сажетика* (стр. 33).

Минић, Ј. (2009). *Осећај кохерентности код средњошколаца неалбанске националности на Косову и Метохији* (Магистарски рад). Бања Лука: Филозофски факултет.

Митић, М. (2000). „Породица и стрес”. У: Јелена Влајковић, Јелена Срна, Ксенија Кондић, Милан Поповић (Ур.). *Психологија издвојених* (стр. 76–89). Београд: ИП Жарко Албуљ.

Митић, М. (1997). *Породица и стрес- између њораза и наде*. Београд: Институт за психологију, ИП Жарко Албуљ

Михић, И. (2012). „Породица као база сигурности у развоју афективне везаности”. У: Татјана Стефановић-Станојевић, Ивана Михић, Наташа Ханак (ур.), *Афективна везаност и породични односи: развој и значај* (стр. 119–167). Београд: Центар за примењену психологију.

Михић, И. (2010а). *Чиниоци укључивања оца у бригу о деци* (Докторска дисертација). Нови Сад: Филозофски факултет.

Михић, И. (2010б). „Укљученост оца у бригу о детету: ефекти очевих искустава из породице порекла и квалитета релација у породици прокреације”. *Примењена психологија*, Вол. 3, 197–222.

Михић, И., Зотовић, М., Петровић, Ј. (2007). „Стресна искуства у одрастању и афективна везаност адолесцената”. *Психологија*, Вол. 40 (4), 527–542.

Nekić, M. (2005). *Socijalna i emocionalna usamljenost u adolescenciji: uloga osobina ličnosti, privrženosti, socijalnih zaliha i socijalnih strategija* (Magistarski rad). Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.

Половина, Н. (2007). *Осећајно везивање: теорија, истраживања, пракса*. Београд: Институт за педагошка истраживања.

Половина, Н. (2006). *Примењена истраживања осећајног везивања*. Зборник *Институционална педагошка истраживања*, Вол. 38, бр. 1, 78–100.

Ranđelović, D., Milošević, B., Minić, J. (2009). Anxiety, self-esteem and endorment level in the conditions of social crises, South-East European Regional Conference of Psychology (SEERCP 2009), Sofia, Bulgaria, *Book of Abstracts on CD*.

Стефановић-Станојевић, Т. (2012). „Афективно везивање и партнерско функционисање”. У: Татјана Стефановић-Станојевић, Ивана Михић, Наташа Ханак (ур.). *Афективна везаност и породични односи: развој и значај* (стр. 81– 106). Београд: Центар за примењену психологију.

Стефановић–Станојевић, Т. (2011). *Афективна везаност развој, модалитети и процена*. Ниш: Филозофски факултет.

Стефановић–Станојевић, Т., Недељковић, Ј. (2011). „Резилијентност и партнерска афективна везаност”. Саопштење на научном скупу: Савремени трендови у психологији. Нови Сад: Филозофски факултет. *Књига резимеа*, стр. 157–158.

Стефановић–Станојевић, Т. (2008). *Рано искуство и љубавне везе*. Ниш: Пунта.

Стефановић–Станојевић, Т. (2007). „Љубавни односи и афективна везаност”. У: Владимир Нешић (ур), *Примењена психологија – груписво, породица и онашање* (стр. 67–76). Ниш: Филозофски факултет.

Стефановић–Станојевић, Т. (2006). „Партнерска афективна везаност и васпитни стилови”. *Годишњак за психологију*, Вол 4 (4-5), 71–90.

Стефановић–Станојевић, Т. (2005). *Емоционални развој личности*. Ниш: Просвета.

Стефановић, М. (2011). „Значај емоционалног везивања за процену здравог развоја детета”. У: Марија Митић (ур.) *Деца са смењма у развоју* (стр. 24–30). Београд: Републички завод за социјалну заштиту.

Ханак, Н. (2004). Конструисање новог инструмента за процену афективног везивања код адолесцената и одраслих. *Психологија*. Вол. (1), стр. 123–142

Чачић, С., Гаврилов- Јерковић В. (2012). „Медијације у релацији димензије афективне везаности – патологија”. Научни скуп. Дани примењене психологије – VIII конференција са међународним учешћем. *Књига резимеа*. стр. 48–49. Универзитет у Нишу Филозофски факултет.

Чачић, С. (2012). *Ирационална уверења и регулација емоција код особа са несигурним стиловима афективног везивања* (Докторска дисертација). Нови Сад: Филозофски факултет.

JELENA LJ. MINIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD-OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY

SUMMMARY

FAMILY SENSE OF COHERENCE AND FAMILY AND PARTNER AFFECTIVE
ATTACHMENT IN ADOLESCENTS

In accordance with the basic principles of Antonovsky's salutogenic model of health, this research examines the connection between the family sense of coherence as a central source of health and family and partner affective attachment, as a generalized sources of health. The aim of the research was to examine the relationship between family sense of coherence in adolescents with: family dimensions (avoidance and anxiety) and partner affective attachment models (model of the self and model of others). The research tasks were: to determine the differences in the intensity of the family sense of coherence relating to family and partner attachment styles (secure, avoidant, preoccupied and fearful); to determine differences in family dimensions (avoidance and anxiety) and partner affective attachment models (model of the self and model of others) relating to gender, age and place of residence of adolescents; to determine the intensity of family sense of coherence and distribution of family and partner attachment styles in adolescents. The study sample consisted of adolescents of both genders ($n = 360$, 15 to 24 years old, $AS = 19.36$; $SD = 2.55$) from Kosovo and Metohija and central Serbia. The survey used the following instruments: Scale for assessing family sense of coherence, Questionnaire for assessment of family affective attachment, Questionnaire for assessing partner affective attachments and Basic socio-demographic questionnaire. Descriptive statistics, Pearson's correlation coefficient, T-test and Analysis of variance were used for data processing.

The results of the research showed that adolescents with a secure family affective attachment style (low in anxiety and low in avoidance) and secure partner affective attachment model (positive model of the self and a positive model of others) have a stronger sense of family coherence. When it comes to differences in the intensity of the sense of family coherence in adolescents in relation to affective attachment styles, the survey results indicate that there are statistically significant differences in the intensity of the sense of family coherence in adolescents depending on the dominant family affective attachment style, but no difference when it comes to partner

affective attachment. The results showed that the sense of family coherence is stronger in adolescents with secure family affective attachment style, compared with adolescents with avoidant and fearful family affective attachment style. It was found that the family sense of coherence is stronger in adolescents with preoccupied family affective attachment style, compared with adolescents with avoidant family affective attachment style. The research also determined differences in dimensions and models of affective attachment in relation to gender, age and place of residence. The obtained results show that: the male adolescents have more prominent avoidance (family attachment dimension) compared with the female adolescents; older adolescents (19 to 24 years old) have higher scores on the partner attachment models (on model of the self and others) compared with younger adolescents (15 to 19 years old); anxiety (family attachment dimension) is more prominent in younger adolescents and in adolescents from Kosovo and Metohija, compared with those from central Serbia. The results suggest that adolescents have adequate sources of health (they have a stronger sense of family coherence and predominance of the secure family and partner affective attachment style). The results confirm the hypothesis and are consistent with the results of some previous studies.

KEY WORDS: family sense of coherence, family affective attachment, partner affective attachment, adolescents.